

ЎОДИМЛАРНИНГ МЕХНАТ ЖАРАЁНЛАРИНИ МУХОФАЗА ҚИЛИШ

Шахзод МуродовАмалдаги

Тошкент давлат юридик университети магистранти

PROTECTION OF EMPLOYEES 'LABOR PROCESSES

Shahzod Murodov Current

Master's degree from Tashkent State Law University

қонун ҳужжатларига кўра, корхоналардаги, ҳар бир иш жойидаги меҳнат шароити меҳнатни муҳофаза қилиш стандартлари, қоида ва меъёрлари талабларига мувофиқ бўлиши лозим. Маъмурият корхонада меҳнатнинг соғлом ва хавфсиз шароитларини таъминлаши, ишлаб чиқаришнинг хавфли ва зарарли омиллари устидан назорат ўрнатиши ва бу ҳақда ўз вақтида ходимларни хабардор қилиб туриши шарт. Меҳнатни муҳофаза қилиш ишлари корхона лойиҳаланиши, қурилиш ва фойдаланишга топширилишидан бошлаб, ишлаб чиқариш жараёни давомида ҳам узлуксиз амала оширилади. Меҳнатни муҳофаза қилиш юзасидан стандартларни аниқлаш қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Барча корхоналарда хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган меҳнат шароитлари яратилган бўлиши керак. Бундай шароитларни яратиб бериш иш берувчининг мажбуриятига киради. Меҳнатни муҳофаза қилиш талаблари меҳнат кодекси, меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунлар ва бошқа норматив ҳужжатлар, шунингдек техник стандартлар билан белгиланади. Иш берувчи меҳнатни муҳофаза қилиш талабларини бузганлик учун жавобгар бўлади¹

Маъмуриятнинг айби билан ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодиса ёки касб касаллиги натижасида меҳнат қобилиятини тўлиқ ёки қисман йўқотган ходимга Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартиб ва миқдорда корхона бир марта бериладиган нафақа тўлайди ҳамда соғлиққа етказилган шикаст учун товон тўлайди. Бир марта бериладиган нафақа миқдори жамоа шартномасида белгиланади ва у жабрланувчининг бир йиллик маошидан кам бўлмаслиги керак. Шунингдек, ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодиса оқибатида ходим вафот этган тақдирда корхона тегишли ҳуқуққа эга бўлган шахсларга моддий зарарни қонунларда белгиланган тартиб ва миқдорларда қоплайди.

Меҳнатни муҳофаза қилиш ва меҳнат қонунчилигига риоя этилишини назорат қилиш тартиби меҳнат кодексининг 9-моддасида белгилаб берилган. Унга кўра Меҳнат соҳасидаги давлат бошқарувини Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ва унинг ҳудудий органлари амалга оширади. Меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатларига ва меҳнатни муҳофаза қилиш қоидаларига риоя этилишини текшириш ва назорат

¹ Ўзбекистон Республикасининг меҳнат кодекси 211-м. <http://www.lex.uz>

қилишни қуйидагилар амалга оширади: 1) шунга махсус вакил қилинган давлат органлари ва уларнинг инспекциялари; 2) касаба уюшмалари. Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини текширишни қонунда белгиланган тартибда амалга оширадилар. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида меҳнат тўғрисидаги қонунларнинг аниқ ва бир хил ижро этилиши устидан назорат олиб бориш Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар томонидан амалга оширилади².

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Аҳоли бандлигини ошириш ҳамда меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги қарорига³ асосан меҳнат, бандлик ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари талабларига риоя этилиши устидан қаттиқ назоратни амалга ошириш, меҳнат муносабатларини моддий рағбатлантириш ва меҳнатни муҳофаза қилиш механизмларини такомиллаштириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш; иш берувчилар томонидан меҳнатга оид қонун ҳужжатларига, шунингдек меҳнатни муҳофаза қилиш соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга риоя этилишини назорат қилиш; эҳтиёжманд оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш чора-тадбирларини амалга оширишда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига амалий ёрдам кўрсатиш, камхарж оилаларга нафақалар ҳамда моддий ёрдам тайинлаш ва тўлашда ўрнатилган тартибга риоя этилиши мониторингини амалга ошириш. Ўзбекистон Республикасининг “Касаба уюшмалари, уларнинг ҳуқуқлари ва фаолиятининг кафолатлари тўғрисида”ги қонуни ҳамда Меҳнат Кодексига кўра (26-модда) касаба уюшмалари ва ходимларнинг бошқа вакиллик органларига ҳам иш берувчи томонидан қонунларга амал қилинишини кузатиб бориш, қонун бузилиш ҳоллари юз берганида уларни бартараф этилиши юзасидан тегишли чоралар кўриш ваколати берилган.

Кўрилган чораларга қарамасдан мамлакатимизда 2020 йил давомида ишлаб чиқариш билан боғлиқ ҳолда махсус текширилган бахтсиз ҳодисалар сони 607 тани (2019 йил давомида 500 та) ташкил этди. Бу ҳақда Давлат меҳнат инспекцияси маълум қилди. 2020 йил давомида содир бўлган бахтсиз ҳодисалар оқибатида 693 нафар ходим жабрланган, шундан 201 нафар ходим ҳалок бўлган, 457 нафари оғир ва 35 нафари енгил тан жароҳати олган.

Тармоқлар кесимида таҳлил этилганда:

- саноатда 101 та бахтсиз ҳодиса содир бўлган, унинг оқибатида 23 нафар ходим вафот этган ва 80 нафари эса оғир тан жароҳати олган;
- қурилишда 82 та бахтсиз ҳодиса содир бўлган, унинг оқибатида 31 нафар ходим вафот этган ва 51 нафари эса оғир тан жароҳати олган;
- қишлоқ хўжалигида 18 та бахтсиз ҳодиса содир бўлган, унинг оқибатида 12 нафар ходим вафот этган ва 15 нафари эса оғир тан жароҳати олган⁴.

Хавфсиз меҳнат шароитида ишлаш ҳуқуқи фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларидандир. Ушбу ҳуқуқларни амалда таъминлаш меҳнат муҳофазасида оид қонун ҳужжатлари талабларини оғишмай бажариш йўли билан рўёбга чиқарилиши лозим.

² Ўзбекистон Республикасининг меҳнат кодекси. <http://www.lex.uz>

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Аҳоли бандлигини ошириш ҳамда меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги қарори, www.pressservice.uz

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, фуқароларга адолатли ва қулай меҳнат шароитлари яратиш соҳасидаги конституциявий кафолатлар билан боғлиқ меҳнатни муҳофаза қилиш ва меҳнат қонунчилигига риоя этилишини назорат қилишни ҳуқуқий тартибга солиш янада такомиллаштириш мақсадида,

- **биринчидан,** корхона ва ташкилотларнинг меҳнат муҳофазасига оид локал ҳужжатлари таркиби қайта қўриб чиқилиши, улар томонидан бу соҳада қабул қилиниши мажбурий бўлган ички локал ҳужжатлар рўйхати ва уларга қўйиладиган минимал талаблар қонун ҳужжатлари билан аниқ белгилаб берилиши лозим;

- **иккинчидан,** меҳнат муҳофазасига оид қонунлар устидан давлат назорати кучайтирилиши, унинг самарадорлиги мониторинги ўтказилиши, бу соҳада фаолият юритувчи идоралар ваколатлари ва жавобгарликларини оширилиши керак;

- **учинчидан,** меҳнат муҳофазасига дойир қонунчилик ижроси устидан жамоат назорати қўлами кенгайтирилиши, касаба уюшмаларининг бу масалалардаги ваколатларини оширилиши керак деб ҳисоблаймиз

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг меҳнат кодекси 211-м. <http://www.lex.uz>
2. Ўзбекистон Республикасининг меҳнат кодекси. <http://www.lex.uz>
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Аҳоли бандлигини ошириш ҳамда меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирларитўғрисидаги қарори, www.pressservice.uz
4. <https://uznews.uz/uz/article/28655/>

⁴ <https://uznews.uz/uz/article/28655>